

WWW.IMMIGVANHEUGTEN.NL

BACKGROUND 1997-01

**MULLAHS AAN DE MACHT
IN KABOEL**

OLIVIER IMMIG & JAN VAN HEUGTEN

JANUARI 1997

THE NETHERLANDS

MULLAHS AAN DE MACHT IN KABOEL

Na het shi'itische Iran heeft zich nu in het sunnitische buurland Afghanistan een radicaal-islamitisch bewind geïnstalleerd. Het schrikbeeld van een dictatuur van de mullahs wat de voormalige Sovjetleiders zoveel angst aanjoeg dat zij er tien jaar bezetting van Afghanistan voor over hadden om dat te voorkomen, is alsnog werkelijkheid geworden. Wie zijn die bijkans onstuitbare Taliban die de wereld zo schokten met de publiekelijke ophanging van oud-president Nadjiboellah en de inwoners van Kaboel letterlijk de moskeeën inslaan?

En wat zijn de vooruitzichten nu voor vrede in Afghanistan?

Oorsprong

De aftocht van de Russen uit Afghanistan werd in februari 1989 voltooid. Het communistische marionettenbewind onder leiding van 'Dr. Najib' wat zij achterlieten stortte in april 1992 ineen. Het vertrek van vijand nummer één, het Rode Leger, leidde tot bittere gevechten tussen de elkaar altijd vijandig gestemd gebleven Afghaanse verzetsgroepen. Met name de Pasjtoense groeperingen waren onderling hopeloos verdeeld. Na het gedwongen vertrek van Nadjiboellah konden de verzetsgroepen onmogelijk langer volhouden een 'heilige oorlog' tegen ongelovigen en bezetters te voeren. De oorlog verloor z'n religieuze rechtvaardiging en ontaardde in een ordinaire strijd om de macht in Kaboel. De grootste verzetsgroepen Hezb-i-Islami en Jama'at-i-Islami bestreden elkaar rond de hoofdstad Kaboel. De rest van Afghanistan werd overheerst door een bonte verzameling lokale krijgsheren, dorpsraden of drugsbaronnen.

In juli 1994 verkrachtte en vermoordde een verzetsleider in de Zuid-Afghaanse stad Kandahar drie vrouwen. Dat leidde tot een woedeuitbarsting bij de lokale bevolking. Mullah Mohammad Omar, "Eénoog", bewoog een aantal religieuze studenten de commandant in een hinderlaag te lokken en te doden. Diens manschappen gaven zich daarop over aan de studenten. Dit is het vroegst bekende wapenfeit van de Taliban.

De Taliban, 'Zoekers', is van oorsprong een radicale studentenbeweging die een paar honderd leden telde. Verreweg de meeste Taliban behoren tot de sunnitische, Pasjtoense stammen van het land. Zij studeerden aan hogere religieuze scholen, madrassa's, in het Afghaans-Pakistaanse grensgebied. In de loop

van de jaren tachtig ontwikkelde een aantal van die scholen zich tot opleidingscentra voor guerrillas in de 'jihad' of heilige oorlog in Afghanistan. De beweging ontstond buiten de eigen samenleving, in de ballingschap van de Afghaanse vluchtelingenkampen. Mullahs in plaats van stamleiders en stamoudsten waren daar de opvoeders en leraren van de Taliban.

In oktober '94 doken de jonge islamitische strijders voor de eerste maal prominent op in het wereldnieuws. De Taliban namen de Zuid-Afghaanse stad Kandahar en de gelijknamige provincie na vier dagen vechten in. Kort daarop onderwierpen zij ook de zuidelijke provincie Helmand aan hun gezag. Daar verbrandden zij demonstratief papaverooigsten en executeerden drugshandelaren. De 'studenten' maakten rigoureus een eind aan de oeverloze gevechten tussen voormalige verzetsstrijders en de roofovervallen van losgeslagen bendes. Ook de gedwongen tolheffingen op voedselkonvoeien en handelskaravanen die het economische leven zo ontwrichtten werden door hun ingrijpen gestaakt. Met dit soort acties maakten zij zich snel populair bij een Afghaanse bevolking die de zich voortslepende gevechten meer dan moe was. Sinds 1992 kwamen ruim 50.000 mensen om in de burgeroorlog. De steden Kandahar en Kaboel zijn goeddeels aan puin geschoten.

Taliban-leider Mullah Daoud verklaarde eind 1994: "We zijn van plan naar Kaboel op te trekken en Afghanistan in naam van de islam te verlossen van hen die moordenaars, dieven en rovers zijn geworden".¹ Verzetsstrijders en militairen uit het voormalige communistische regeringsleger waren welkom bij de Taliban, op voorwaarde dat zij berouw toonden over hun verleden en hun baard lieten staan. Half maart 1995 bestond de beweging uit 30.000 man.

Religieuze beweging

De streng-sunnitische Taliban vormen een religieuze beweging, geen politieke partij. Zij hebben dan ook geen politiek programma. Hun leiders, de militaire inbegrepen, zijn vrijwel zonder uitzondering geestelijken. De positie van deze 'dienaren Gods' berust op religieus gezag, en de aanvaarding daarvan door de leden van de beweging. De hoogste autoriteit binnen de Taliban-beweging bestaat uit een *shura* of Raad. Deze Raad is geen democratisch wetgevend lichaam zoals een parlement dat is in westerse democratieën. De Raad is een voorschrijvend lichaam; de door God gegeven wetten dienen naar de letter van de Koran te worden toegepast. Interpretaties van de teksten kunnen verschillen, maar de Taliban vormt ook in dit opzicht een opmerkelijk homogene beweging.

De Taliban beschouwen de sinds mensenheugenis bestaande etnische, politieke en religieuze verdeeldheden in Afghanistan in alle ernst als resultaat van een 'gebrek aan geloof' en niet als de uitkomst

tot nu toe van een specifiek historisch-sociaal proces. Vandaar ook dat hun oplossing ligt in de 'islamisering' van de gehele samenleving.² Alleen met de volledige invoering van de islamitische wetgeving worden de bestaande verschillen overbrugd.

In alle gebieden onder hun controle voerden zij direct de sharia in als hoogste en enige (islamitische) wetgeving. Per veroverde provincie stellen de Taliban een gouverneur en islamitische rechters aan. Van veroordeelde dieven en moordenaars werden hand en voet geamputeerd, liefst in de aanwezigheid van camera's. Bij recidivisten gaan de resterende hand en voet eraan. Vrouwen zijn inmiddels gereduceerd tot tweederangs burgers. Zij mogen zich slechts geheel bedekt in het openbaar vertonen, in *burqa*, onder begeleiding van een man. Meisjesscholen zijn gesloten. Radio Kaboel heet inmiddels Radio Sharia en zendt uitsluitend religieuze liederen en gebeden uit. Iedereen die als tegenstander van de islam wordt gebrandmerkt staat executie te wachten.

De voornamelijk uit jeugdige Pasjtoenen bestaande Taliban vormen een streng religieus-nationalistische beweging die botst met de islam zoals de meeste Pasjtoenen die in de praktijk belijden. Dat is van oudsher een vrijzinnige versie van de oorspronkelijke leer die slechts naast, en niet in plaats van, Pasjtoense stam- en gedragscodes een plaats heeft. Als zodanig vormen de orthodoxe Taliban een 'moderne islamitische' beweging.

Bondgenoten

Het opmerkelijke tempo waarin de Taliban uitgroeiden van een kleine beweging tot de absolute hoofdrolspeler in de Afghaanse burgeroorlog voedt geruchten en speculaties over de steun die zij van andere landen in de regio ontvangen.

Tal van landen bemoeien zich intensief met de strijd in Afghanistan. Iran, Rusland, India en Tadzjikistan steunden de inmiddels uit Kaboel gevluchte regering van de Tadzjiekse leider Burhanuddin Rabbani. Zij zijn allen bevreesd voor een totale machtsovername door de sunnitische fundamentalisten van Taliban. Het shi'itische buurland Iran leeft op voet van oorlog met de radicale Afghaanse sunnieten. Rusland is zeer bezorgd over het mogelijke overslaan van radicaal islamitische vonken naar de aangrenzende republieken in Centraal-Azië, en heeft bovendien nog een oude rekening te vereffenen met de Afghaanse verzetsstrijders. De Russen hebben een nieuwe route over land aangelegd door Noordoost-Afghanistan vanuit het Oezbeeks-Russische protectoraat Tadzjikistan.³ Bovendien legden de Russen een vliegveld aan bij de plaats Taloqan, een strategische basis waarop Massoud zich terug kan trekken. In de arme republiek Tadzjikistan woedde geruime tijd een burgeroorlog. Het pro-Moskou bewind wat daar aan de macht is staat

allerminst met open armen te wachten op de instroom van grote aantallen Tadzjieks-Afghaanse vluchtelingen. Duizenden Russische soldaten bewaken de Afghaans-Tadzjiekse grens tegen de komst van ongenode gasten.

India ziet in de installatie van een radicaal-sunnitisch bewind in Kaboel de hand van ervrijand Pakistan. Pakistan was sinds het ontstaan van de oorlog in Afghanistan aldoor zeer nauw betrokken bij alle ontwikkelingen daar. De Pakistaanse minister van Buitenlandse Zaken Najmuddin Sheikh sprak met instemming over een 'inheems nationalistische beweging' maar ontkende dat de regering-Bhoetto wat voor steun dan ook gaf aan de Taliban-beweging. Dergelijke beschuldigingen door president Burhanuddin Rabbani werden altijd ontkend. De regering in Islamabad beweerde slechts te streven naar het bevorderen van de vrede in Afghanistan. Maar in april jongstleden steunde Pakistan een bijeenkomst van de Afghaanse oppositiegroeperingen in Islamabad. Daar werd een bondgenootschap gesmeed tussen de Oezbeekse leider Rashid Dostam, de Taliban, en kleinere lokale Pasjtoense commandanten in het oosten van het land. Dat dit belangrijk was bleek uit de recente verovering door de Taliban van de oostelijke provincies van Afghanistan. Daarbij werd geen schot gelost. De bevoorradings- en ontsnappingsroutes van de regering-Rabbani naar Pakistan werden afgesneden. Tegelijkertijd werd zo de omsingeling en uiteindelijke val van Kaboel voorbereid.

Andere landen die de Taliban heimelijk hulp verlenen zijn Saoedi-Arabië en de Verenigde Staten. Bahrein, Qatar en Saoedi-Arabië verschaften de Taliban financiële steun. Volgens Pakistaanse regeringswoordvoerders worden bijvoorbeeld de hogere islamitische scholen voornamelijk gefinancierd door 'andere islamitische landen'. De sunnitisch-Arabische landen zijn verontrust over het toenemend shi'itische fundamentalisme à la Iran in eigen land en steunen de Taliban, al was het alleen maar omdat Iran de tegenpartij steunt.⁴

Volgens een zeer bezorgde regering-Clinton vormt Afghanistan een vrijhaven voor de verbouw van en handel in drugs en voor terroristische groeperingen, wat de al wankele stabiliteit van de hele regio bedreigt. Washington sprak zich in april jongstleden in de Veiligheidsraad uit voor een wapenembargo tegen Afghanistan. Daarmee erkende de regering-Clinton in feite dat men op andere manieren nauwelijks invloed weet uit te oefenen op de Afghaanse situatie. Ook de groeiende Iraanse betrokkenheid bij Afghanistan verontrust Washington. De installatie van een Taliban-regering, gebaseerd als die is op de grootste etnische groepering van het land en sterk anti-Iraans, moest rust brengen in Afghanistan. Dat de Taliban zich aanvankelijk compromisloos keerden tegen de omvangrijke drugs- en wapenhandel kwam Washington evenmin slecht uit. Inmiddels heeft de Amerikaanse regering ernstige bedenkingen geuit over de zegeningen die het Taliban-regime brengt, in het bijzonder vanwege allerlei schendingen van de mensenrechten.

Oppositie

Gezien hun etnische samenstelling roepen de Taliban welhaast automatisch verzet op bij niet-Pasjtoense bevolkingsgroepen van Afghanistan, de eind september uit Kaboel verdreven Tadzjiken en de bedreigde Oezbeken voorop. Als gematigde sunnieten zullen zij allerminst instemmen met een 'dictatuur van de mullahs'. Toenemend verzet valt eveneens te verwachten van de ruim een miljoen Hezara's in het berggebied van Centraal Afghanistan. Als shi'iten genieten zij steun van Iran. Zij zullen zich niet kunnen vinden in een nationale overheersing door een streng-sunnitisch regime als dat van de Taliban. Vooralsnog menen de Taliban echter dat zij door God zijn uitverkoren, en weigeren elke concessie aan welke oppositiepartij dan ook.

De Taliban heersen nu over Pasjtoens gebied maar willen evenals de voormalige Pasjtoense koningen heel Afghanistan aan hun gezag onderwerpen. Maar dan moeten zij, voor het eerst, vechten in niet-Pasjtoense gebieden. Inmiddels is de spectaculaire opmars van de Taliban tot staan gebracht. De verovering van de bolwerken van de laatste tegenstanders, de legendarische Pansjir-vallei waar commandant Massoud zich heeft verschanst en de inname van de noordelijke provincies onder de onwrikbare Dostam, vormt de zwaarste opgave in de strijd voor de islamitische strijders tot nu toe. De toegang tot het gebied van Dostam bestaat uit enkele passen in het hooggebergte, waardoor het als 'vrijwel onneembaar' te boek staat.

De VN proberen bij monde van speciale afgezant Holl overleg tot stand te brengen tussen Rashid Dostam en de nieuwe Talibaanse regering teneinde een nieuw gewapend treffen te voorkomen. Generaal Rashid Dostam heeft tenminste 60.000 man onder de wapenen.⁵ Taliban eisten na hun inname van Kaboel op 27 september jongstleden vrije doorgang door het gebied van Dostam en stelden hem daartoe een ultimatum. Maar Dostam peinsde er niet over om zijn grondgebied in Noord-Afghanistan open te stellen voor de Taliban en kondigde aan te zullen vechten.

Desondanks trachtten de Taliban een militaire beslissing te forceren. Elke vorm van overleg, laat staan overeenkomsten met andere etnische en politieke groeperingen, wijzen zij af: "Wij geloven in Allah, niet in internationale diplomatie".⁶ Enigerlei vorm van autonomie voor Dostam of Massoud druist in tegen het streven van de Taliban naar een verenigd islamitisch Afghanistan. Deze onverzoenlijke opstelling kostte de Taliban inmiddels veel manschappen en internationale goodwill, en leidde tevens tot bundeling van de krachten van alle door hen bedreigde partijen.

De strijd in Afghanistan wordt nu gevoerd tussen vier grotere etnisch verschillende groeperingen, in plaats van tussen tientallen lokale machthebbers. Voor Afghanistan is het te hopen dat Dostam en Massoed worden getemperd in hun heroveringsdrang en dat de huidige militaire patstelling, grotendeels lopend

langs etnische grenzen en natuurlijke barrières, voortduurt. De meeste buitenlandse bondgenoten van de vier overgebleven partijen in het conflict zouden er vrede mee kunnen hebben als Afghanistan een federale staat wordt met verregaande autonomie voor hun 'cliënten'. In Kaboel zou op deze basis een nationale regering moeten worden gevormd. Hopelijk brengt het onvermogen van de Taliban om een militaire beslissing te forceren hen er toe de onverzoenlijke houding te laten varen. De internationale gemeenschap heeft daar een belangrijke rol in te spelen. Het Taliban-bewind in Kaboel dient geen internationale erkenning te krijgen zolang het delen van de regeringsmacht onbespreekbaar blijft.

Noten

1. Ahmed Rashid, "Sword of Islam", *Far Eastern Economic Review* 29 december 1994 - 5 januari 1995
2. Olivier Roy, *Afghanistan: from Holy War to Civil War* [Darwin Press] Princeton, 1995, p. 91-92
3. Barnett R. Rubin, "Tadjikistan: from Soviet republic to Russian-Uzbek protectorate", in: Michael Mandelbaum (ed.), *Central Asia and the World* [Council on Foreign Relations] New York, 1994, p. 211
4. Shireen T. Hunter, *Central Asia since independence* [The Washington Papers no. 168], Washington, 1996, p. 141-142
5. *De Volkskrant* 15 oktober 1996
6. *Far Eastern Economic Review* 10 oktober 1996, p. 16

Summary in English

Although the fundamentalist Taliban movement took over power in Kabul from the Tajik Rabbani-Massud forces at the end of September 1996, fighting in Afghanistan did not end. Being true to their Pashtun roots the Taliban aim at gaining control over the entire country. Fierce resistance and counterattacks by their united enemies has resulted in the present military stalemate. In the territory occupied by the Taliban human rights, in particular those of women, are being trembled upon. International pressure and protests have failed to make Taliban leaders to change their rigid minds. Recognition of the Taliban regime by the international community should be withheld as long as they persist in their refusal to share power.

Op deze website geplaatst: maart 2009

Eerder gepubliceerd als:

Jan van Heugten & Olivier Immig, "Mullahs aan de macht in Kaboel", in: *Internationale Spectator*, vol 51, no 1 (januari 1997), pp 23-25